

Tillåt låglönekonkurrens

Publicerad i dag 00:07

Att svenska avtal ska gälla för alla som arbetar i landet är inte alls självklart. Utländsk personal som tillfälligt utför uppdrag i Sverige ökar välfärden på samma sätt som traditionell handel med varor.

Hösten 2004 satte facket det lettiska byggföretaget Laval un Partneri, som vunnit en upphandling för att bygga en skola i Vaxholm, i blockad. Målet var att tvinga fram ett svenskt kollektivavtal med högre löner för den lettiska arbetskraften. Blockaden ledde till konkurs för företaget.

Sedan dess har villkoren för tillfälligt utplacerad personal från utländska företag med uppdrag i Sverige varit en het fråga. Sådan utstationering förekommer mest i byggsektorn men också i skogsbruket och åkeribranschen. LO har uppskattat antalet utstationerade utländska arbetstagare i landet till drygt 18 000. De kommer främst från de baltiska staterna och Polen.

Efter en dom i EU-domstolen infördes 2010 den så kallade lex Laval. Den begränsar fackets möjligheter att tvinga fram svenska kollektivavtal genom stridsåtgärder. Sådana får bara tillgripas för att få till stånd avtal om minimilöner och andra minimivillkor. Det gör det möjligt för utländska företag med tillfälligt utplacerad personal att betala lägre löner än de gängse i Sverige.

Socialdemokraterna och LO vill riva upp lex Laval. Syftet är att göra det svårare för utländska företag att konkurrera om svenska uppdrag med lägre löner. Detta ses som "oseriöst", "snedviden konkurrens", "illojalt", "utnyttjande av människor" och så vidare. En liknande debatt förs på EU-nivå.

Vid första anblicken kan det verka självklart att samma avtal ska gälla för "alla som jobbar i Sverige" oberoende av "från vilket land arbetstagaren kommer eller var arbetsgivaren är registrerad". Men vid närmare eftertanke är detta inte alls självklart. Tvärtom talar mycket för att man bör anlägga ett internationellt handelsperspektiv och inte ett nationellt arbetsmarknadsperspektiv.

Det är allmänt accepterat – även av facket – att frihandel för varor gynnar alla länder därför att det ger dem möjligheter att specialisera sig på den produktion där de är mest effektiva. Men det sker bara om länder med lägre produktivitet tillåts kompensera denna genom lägre löner. Det är nödvändigt för att de ska kunna konkurrera.

Detsamma gäller handel med "tjänster" som utförs med utstationerad arbetskraft. Sådan handel ger samma slags välfärdsvinster som traditionell handel med varor som transporteras över gränserna. Att låglönekonkurrens kan slå ut arbeten för svenskar i bygg- eller transportsektorerna är inte konstigare än att svenska jobb tidigare försvann i textilindustrin. Det är en förutsättning för att ekonomin ska omstruktureras mot de verksamheter där svensk arbetskraft gör mest nytta.

Människors attityder till låglönekonkurrens med hjälp av utplacerad arbetskraft är uppenbarligen mer negativa än till låglönekonkurrens i varuhandeln. Detta bestryks i en studie som gjorts tillsammans av psykologer och ekonomer (Girts Dimdins, Marie Gustafsson Sendén, Henry Montgomery, Ulrika Stavlöt och mig själv) och som just publicerats i Journal of Socio-Economics. En trolig förklaring är den utländska arbetskraftens större synlighet när arbetsuppgifterna utförs här.

Studien undersökte bland annat hur rationellt människor bildar sina attityder till konkurrens med lägre löner. Det rationella är att göra bedömningar av ett antal delasppekter, som kan vara antingen positiva eller negativa, och sedan väga ihop dem till ett samlat ställningstagande. Att byggtjänster blir billigare för oss och att det skapas jobb för personer från låglöneländer är exempel på positiva aspekter. Att svenska jobb konkurreras ut eller att det upplevs som "orättvist" att utlänningar betalas lägre än svenskar är exempel på negativa aspekter.

I studien fick ett antal personer först bedöma sådana delasppekter. Sedan fick de ta generell ställning för eller emot låglönekonkurrens med utstationerad arbetskraft. Till sist fick de åter bedöma de olika delasppekterna. Det visade sig att deltagarna, sedan de gjort sitt generella ställningstagande, ofta ändrade sina bedömningar av delasppekterna så att de skulle passa bättre ihop med detta. Det gjordes i betydligt större utsträckning av motståndarna till låglönekonkurrens än av anhängarna. En rimlig tolkning är att de som är emot sådan låglönekonkurrens har en tendens att bilda sin uppfattning på ett mindre rationellt sätt än de som är för.

Detta betyder inte att detta slags låglönekonkurrens nödvändigtvis är önskvärd. Man kan förstås ha den rena värderingen att även de som arbetar tillfälligt i Sverige på uppdrag av ett utländskt företag ska ha svenska avtalsvillkor. Men man bör inse att då uteblir en stor del av de handelsvinster som annars skulle uppkomma för både oss och andra.

Min ståndpunkt är att vi bör tillåta utländska företag att utföra uppdrag här med tillfälligt utstationerad arbetskraft som betalas med lägre löner än de svenska. Givetvis finns det avarter där dessa företag bryter mot hemländernas egna lagar och avtal. Detta bör förstås motverkas med all kraft. Men det bör ske genom bättre samarbete med dessa länder och inte genom att tvinga på företagen svenska avtalsvillkor som begränsar deras möjligheter att konkurrera.

Lars Calmfors är professor i internationell ekonomi vid Stockholms universitet och fristående kolumnist i Dagens Nyheter.

© Detta material är skyddat enligt lagen om upphovsrätt.